

O'ZBEKISTONDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYAT ALOQALARINING RIVOJLANTIRISHDA YAPONIYA TAJRIBASIDAN FOYDALANISH

Abduraxmonov Azizbek

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrisabz filiali
"Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi" ning bosh mutaxassisi*

Annotatsiya: *O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini barqaror va muvozanatlashtirilgan o'sishini ta'minlashda ichki va tashqi sharoitlardan kelib chiqqan holda, tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarish siyosatini to'g'ri tanlash muhim o'rin tutadi. Tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarish siyosatida tarif va notarif usullardan foydalanish darajalari mamlakat iqtisodiy rivojlanishining turli bosqichlarida turlicha bo'ladi. O'zbekiston jahon bozoriga chiqib faol tashqi savdo siyosatini amalga oshirishi uchun yuqorida ta'kidlangan usul va vositalardan imkoni boricha qayishqoq grafik shaklda, milliy ishlab chiqaruvchilarning manfaatlaridan kelib chiqib, ularning mavqeini yanada mustahkamlashga qaratilgan tashqi savdo siyosatini amalga oshirishi maqsadga muvofiq.*

Buning uchun taraqqiy etgan mamlakatlar xususan, Yaponiya tomonidan qo'llanilayotgan usul va vositalarni doimiy tahlil etish, ularni O'zbekiston sharoitiga muvofiq keladiganlarini o'zlashtirib olish lozim.

Key words: *banks, business model, Fintech, financial intermediation, investment, capital, financial indicators, cooperation, financial performance, profitability, financial risk.*

Jahon savdosi erkinlashib borishi bilan barcha rivojlangan davlatlar notarif usullardan ichki bozorlarini himoyalash yoki tashqi bozorda faoliyat ko'rsatayotgan eksportchilarini qo'llab-quvvatlash maqsadida qo'llashga harakat qilmoqdalar. Zamonaviy hisob-kitoblarga ko'ra, hozirda davlatlar, Xalqaro savdo ishtirokchilari, jahon importining umumiy hajmining 18-30 foiziga nisbatan no tarif tartibga solish choralari qo'llashmoqda. Ayni paytda, barcha rivojlanayotgan davlatlar tomonidan mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish uchun (ba'zi mamlakatlarda jami importning 40% miqdorida) no tarif to'siqlardan foydalanadilar.

Umuman olganda xalqaro savdoda mahsulotlarga qo'llaniladigan notarif usullarning mavjudligi, har bir mamlakatning o'z milliy ishlab chiqaruvchilarini qo'llab-quvvatlash, ularning xalqaro savdoda mahsulotlarini raqobatbardoshligini ta'minlashga olib keladi. Butunjahon savdo tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kundagi savdo cheklovlarining tuzilishida texnik to'siqlar 51,2% (qadoqlash va markerlash, xom-ashyoni sertifikatlash qoidalari va tartibiga oid talablar va standartlar kiradi), sanitar va fitosanitar chora-tadbirlar 37,7% (o'simliklar va o'simlik mahsulotlarining bojxona rasmiylashtiruv uchun O'zbekiston Respublikasi o'simlik karantini bosh inspeksiyasi tomonidan ularning xavfsizligini tasdiqlash uchun beriladigan hujjat), dempingga qarshi tekshirishlar 4,9% (tovarlar bojxona hududiga real bahosidan past narxlarda olib kirilgan, bunday olib kirish ichki ishlab chiqaruvchilarga ziyon yetkazgan yoki yetkazish xavfini tug'dirgan hollarda qo'llaniladi), miqdoriy cheklovlar 2,6%

(import kvotalari, eksport cheklovlari, litsenziyalash, taqiqlar, valyuta cheklovlari), maxsus himoya choralari 1,6% va boshqa turdagi choralar 1,1%ni tashkil qiladi.

O'zbekiston Respublikasida texnik to'siqlar, milliy standartlarni ishlab chiqish tovarlarni sertifikatlash va respublikaning boshqa milliy manfaatlarini himoya qilish maqsadida qo'llanilmoqda.

Respublikaning tashqi savdo aylanmasi (2021-yil yanvar-oktabr holatiga)

	Mln AQSh doll	2020-yil	
		yanvar nisbatan	oktabrga foizda
			Ulushi foizda
Tashqi savdo aylanmasi	32657,0	108,5	100,0
MDH davlatlari	12338,2	130,9	37,8
Boshqa davlatlar	20318,8	98,3	62,2
Eksport	12435,0	93,3	100,0
MDH davlatlari	4295,9	128,9	34,5
Boshqa davlatlar	8139,1	81,4	65,5
Import	20222,0	120,5	100,0
MDH davlatlari	8042,3	132,0	39,8
Boshqa davlatlar	12179,7	114,0	60,2
Saldo	-7787	x	x
MDH davlatlari	-3746,5	x	x
Boshqa davlatlar	4040,6	x	x

Jahon amaliyotining ko'rsatishicha, taraqqiy etgan mamlakatlar tomonidan rivojlanayotgan mamlakatlar qishloq xo'jaligi va sanoat mahsulotlari eksportiga nisbatan qo'llanilayotgan tariflar kamlik qilsa, ularga nisbatan notarif xarakterdagi to'siqlar ham joriy etilmoqda. Yaponiya misolida mamlakatlar tomonidan amalga oshirilayotgan eksport tovarlarga nisbatan notarif to'siqlarni qo'llash hollari kuzatilgan. Notarif to'siqlarni qo'llash bo'yicha yetakchi mamlakatlar qatoriga Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Yaponiya va Shveysariyani kiritish mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyatda notarif usullardan foydalanish va ularning soniga ko'ra, Yaponiya yuqori darajada rivojlangan mamlakat hisoblanib, notarif boshqarishning huquqiy va tashkiliy asoslari mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish va aholi salomatligini

ta'minlashda samarali faoliyat yuritmoqda. Bugungi kunda Yaponiyaning xalqaro savdoda mamalakatlarga qo'llaydigan notarif usullari jami 1397 tani tashkil qiladi. Jumladan, texnik to'siqlar 775 ta, sanitar va fitosanitar chora-tadbirlar 498 tani tashkil qiladi. Bundan ko'rinadiki, Yaponiya o'zi import qilayotgan tovarlarni sifatiga jiddiy e'tibor beradi.

Yaponiya, asosan olib kiriladigan qishloq xo'jaligi mahsulotlari - sut va an'anaviy chorvachilik mahsulotlariga cheklovlar joriy etgan bo'lib, agar ularning importi me'yordan oshib ketsa - import bojlarining yuqori stavkalari qo'llaniladi.

Yaponiyada tashqi savdoni notarif usulda tartibga solish bo'yicha aniq belgilab qo'yilgan normalarning mavjudligi xorijiy investorlarning ikkilanishlarsiz ushbu davlat hududiga mablag' olib kirishiga yordam beradi. Bundan tashqari, TIFni notarif boshqarish orqali Yaponiya milliy ishlab chiqaruvchilarni tashqi ta'sirlardan himoya qiladi, aholi salomatligiga zararli mahsulotlar importini cheklaydi hamda Yaponiyaning hududiga uning ekologik holatiga zarar putur yetkazishi mumkin bo'lgan jahon standartlariga mos kelmaydigan mahsulotlarni olib kirilishini oldini oladi. Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekiston jahon bozoriga chiqib faol tashqi savdo siyosatini amalga oshirishi uchun yuqorida ta'kidlangan, tinchlik va xavfsizlikni, aholi salomatligi, ekologik tozalikni himoya qilishga, mahsulotlar importi jarayonidagi qonunga hilof harakatlarni oldini olishga yo'naltirilgan usul va vositalardan imkoni boricha qayishqoq (egiluvchan) grafik shaklda, milliy ishlab chiqaruvchilarning manfaatlaridan kelib chiqib, ularning mavqeini yanada mustahkamlashga qaratilgan tashqi savdo siyosatini amalga oshirishda foydalanishi mumkin. Shuningdek, tashqi savdoni tartibga solishda mamlakatimizda Yaponiya tomonidan bosqichma-bosqich qo'llanilayotgan vosita va usullarni ichki vaziyatidan kelib chiqib, shuningdek, asosiy hamkorlarimizning biz bilan amalga oshirayotgan investitsiyaviy, infratuzilmaviy loyiha va dasturlarining istiqbolidan kelib chiqib qo'llash natija beradi, deb hisoblash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Harberger A.C. Currency depreciation, income and the balance of trade // Journal of Political Economy
2. Alexander S.S. Simplified Synthesis of Elasticities and Absorbtion Approaches//American Economic Review
3. Frenkel J.A. The monetary approach to the balance of payments. Toronto:University of Toronto Press, 1976.
4. Metzler L.A. The theory of international trade // A survey of contemporary economics / ed. by H.S. Ellis. Philadelphia, Toronto, 1948.
5. Tsiang S.C. The Role of Money in Trade Balance Stability: Syntheis of Elasticity and Absorbtion Approaches// American Economic Review.